

Nr 360.

Av herr **Lindgren**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 80, angående huvudgrunderna för en rättegångsreform.

Bland de reformer beträffande vårt rättegångsväsende, som av föredragande departementschefen skisserats i Kungl. Maj:ts proposition nr 80 angående huvudgrunderna för en rättegångsreform, inger förslaget om införande av straff för part, som vid förhandling inför domstol lämnar oriktiga uppgifter, de allra största farhågor. Departementschefens korta motivering för denna synnerligen genomgripande reform verkar långt ifrån övertygande. Departementschefen framhåller, att i en rättegångsordning, vilken sätter som sitt mål att för sanningens utforskande anlita *varje hjälpmedel, som står till buds*, kan något undantag icke göras för parten. Det borde vara uteslutet att grunda en modern rättegångsordning på en dylik sats. Den rättegångsordning, som i forna tider genomförde denna sats med största konsekvens, var inkvisitionen, vilken som bekant som sådant hjälpmedel även begagnade tortyr. Att belägga falsk parts utsaga, vare sig den avgivits vid vanlig förhandling inför domstol eller, såsom av departementschefen ifrågasatts, vid särskilt högtidligt förhör, med straffansvar är här fullständigt främmande för svensk rätt och måste betraktas såsom ett hjälpmedel vid sanningens utforskande som mera skadar än gagnar saken.

I brottmål framstår särskilt klart faran av ett sådant tillvägagångssätt, varigenom en person, som icke genast erkände en begången förbrytelse, skulle straffas särskilt hårt. Det är alldeles tydligt att förefintligheten av ett sådan straffhot otvivelaktigt kommer att kunna utnyttjas på ett olämpligt sätt.

Departementschefen har även insett att bestämmelsen icke kan införas beträffande brottmål, men till förklaring härutinnan har han, då han i varje fall velat införa straffansvar i berörda hänseende i tvistemål, nödgats framföra skäl, som icke kunna godtagas. Så anföres i propositionen: »Att vid straffets bestämmande hänsyn bör tagas till den kollision, som här föreligger mellan å ena sidan partens sanningsplikt och å andra sidan hans med rättegången förknippade intresse, synes icke obilligt. Straffet torde alltså icke böra givas fullt samma stränghet som straffet för falsk vittnesutsaga. Den nu nämnda intressekonflikten läser böra leda till att partsförhör under straffansvar allenast må äga rum i tvistemål.» Att kollisionen mellan partens sanningsplikt och hans med rättegången förknippade intresse skulle vara större i brottmål

än i tvistemål är omöjligt att förstå. På utgången av ett tvistemål kan ofta parter hela ekonomiska existens och försörjningsmöjlighet hänga. Detta intresse måste givetvis, särskilt om vederbörande har familj att försörja, vara av mycket större vikt än intresset att i ett brottmål söka undgå ett obetydligt bötesstraff eller t. o. m. ett ringare frihetsstraff.

Även ur andra synpunkter torde det emellertid vara felaktigt med straff för oriktig partsutsaga. Så förekommer ofta fall då part på grund av missuppfattning eller missförstånd lämnar oriktiga uppgifter. I sådant fall bör ju straff icke ifrågakomma, men det ställer sig därvid ofta svårt att avgöra om missförstånd ligger till grund för en oriktig uppgift eller icke. Vidare är att märka, att en part kan äga ett berättigat intresse att icke omtala hela händelseförloppet. Antag att två personer, A och B, muntligen träffa visst avtal med varandra och de en tid därefter muntligt överenskomma att avtalet skall upphävas. Så finner emellertid A, att det vore förmånligast vidhålla avtalet och stämmer B för att tvinga honom fullgöra detsamma. Enligt den föreslagna anordningen har B vid straffpåföljd skyldighet att förklara att avtal träffats men sedermera upphört. A förnekar att det upphört. B blir sålunda bevisningsskyldig härför, och om han icke kan presteras några sannolika bevis för sitt påstående förlorar han processen. Det förnuftiga borde givetvis varit att B allenast förklarat att avtal mellan parterna icke förefunnnes. Då A icke kunde bevisa att avtal träffats hade han förlorat processen. En ovillkorlig sanningsplikt för part medför sålunda lätt att mindre nogräknade personer kunna bereda sig avsevärda processuella fördelar på mera nogräknade och rättskaffens personers bekostnad.

Det torde således vara klart, att oriktig parts utsaga icke bör beläggas med straff. Härav följer även att parts familjemedlemmar och närmaste släktingar icke böra få avlägga vittnesmål under eds- eller straffansvar. Det har aldrig i vårt land varit sed att tillåta barn att vittna mot sina föräldrar eller föräldrar mot barn, och något skäl att nu införa en sådan möjlighet förefinnes icke. Ej heller bör den, som har del i saken, tillåtas avgiva beedigat vittnesmål, då han ju intager samma ställning som part. Dessa båda jäv böra därför ovillkorligen kvarstå.

Av departementschefen har vidare föreslagits, att förhandlingsordningen inför domstolarna i största utsträckning bör vara muntlig. För underrätternas del innebär detta icke någon nyhet i annan mån än att förhandlingen avses att koncentreras på ett rättegångstillfälle samt att domen skall avkunnas omedelbart efter förhandlingens slut, vilket enligt nu gällande ordning ingalunda alltid varit fallet. Den huvudsakliga nyheten synes bestå i att muntlig förhandling och förnyat upptagande av bevisning med vittnesförhör med mera skulle bli regel i hovrätterna. Däremot skulle högsta domstolen liksom hittills grunda sina domslut på protokollen, vilka sålunda icke torde kunna minskas eller avskaffas. Det är möjligt att ett sådant förnyat upptagande av bevis i hovrätterna är nyttigt för målets riktiga avgörande därstädes. Om icke för annat så är det måhända nyttigt för hovrätterna att omedelbart få avhöra parter och vittnen och sålunda i någon mån uppnå kontakt med folket och

dess förhållanden. Det torde dock böra framhållas, att häradshövdingarna i de allra flesta fall äro mera skickade att leda förhandlingar än hovrätten i deras nuvarande organisation. Det föreligger därför en viss fara, att målet i hovrätten kunde få en sämre handläggning än vid underrätten och i sådant fall vore ju hovrättens prövning av målet i andra instans tämligen meningslös.

Det är en riktig tanke, att underrätternas organisation i stort sett lämnas orörd. Men det bör tillses att den i sin tillämpning icke blott blir ett uppskov och att reformen icke göres sådan att omorganisation av underrätterna blir en följd av reformen i övrigt. Därför bör tillses att domsagorna icke göras för stora. Sålunda finnas redan nu för stora domsagor, där häradshövdingen icke är i stånd att till större delen sköta handläggningen av rättegångsmålen. Om sekreterarpost skall inrättas vid häradsrätterna bör tillses, att det nu rådande systemet med biträdande domare bringas att upphöra. Häradshövdingen bör ensam såsom hittills med hjälp av notarier och event. sekreterare kunna handhava domsagans skötsel. Beträffande nämndens ställning så bör den icke undergå någon väsentlig förändring. Numera företrädas ofta olika folkgrupper inom nämnden, och det kan då lätt leda till för rättssäkerheten olämpliga slitningar, därest sex nämndemän skulle kunna överrösta domaren.

Om sålunda häradsrätterna och rådstuvurätterna böra lämnas orörda är förhållandet motsatt beträffande hovrätterna. Deras nuvarande sammansättning, organisation och arbetsätt göra dem till synes tämligen odugliga för upptagande av all muntlig handläggning, då deras ordinarie ledamöter torde sakna erfarenhet och praktisk förmåga att leda muntliga förhandlingar. Rekryteringen av de ordinarie ledamöterna har icke heller alltid varit den bästa, och den torde böra helt omläggas om hovrätterna skola kunna fylla den förelagda uppgiften. I detta avseende må citeras följande satser ur en inom andra kammaren i år väckt motion (II: 326), där den sakkunnige motionären bland annat anför:

»Vissa förhållanden inom hovrätterna äro ägnade att tilldraga sig riksdagens uppmärksamhet. De sammanhånga med det därstädes rådande vikariatsystemet, vilket icke tillnärmelsevis i sådan utsträckning förekommer inom något annat statens verk och även varit föremål för reformförsök. I av tillkallade sakkunniga den 30 oktober 1926 avgivet betänkande angående ändringar i hovrätternas organisation, arbetsätt och löneförhållanden med mera framhålles, att vikariatsystemet bland annat medförde ökad svårighet att förmå de 'mera dugande juristerna' att kvarstanna i hovrätten. De sakkunniga förklarade detta förhållande bero på att de ordinarie hovrättsledamöternas avlöningsförmåner avsevärt understeg vad som i regel utginge till innehavare av andra domareämbeten och viktigare administrativa tjänster. De sakkunniga funno däremot, att de i hovrätterna adjungerade ledamöternas ävensom fiskalernas löneförmåner måste anses vara jämförelsevis höga och överstiga vad som inom andra grenar av statstjänsten kunde påräknas av befattningshavare i motsvarande ålder, varför rekryteringen av hovrätternas yngre personal icke heller mötte några svårigheter.

Jag vill icke närmare yttra mig därom, huruvida hovrätternas ordinarie ledamöter i allmänhet verkligen icke kunna anses vara, såsom de sakkunniga uttrycka sig, »mera dugande jurister». Det förhåller sig emellertid faktiskt så, att de i hovrätterna tjänstgörande yngre juristerna, sedan de såsom adjungerade ledamöter och assessorer tjänstgjort i hovrätten, erhålla förordnande såsom revisionssekreterare. Därest de härunder vid föredragning inför högsta domstolen befinnas mindre lämpliga för sistsagda tjänstgöring, återvända dessa, mindre dugande jurister i allmänhet till hovrätterna och utnämnas i sinom tid till hovrättsråd. Lyckas de däremot som revisionssekreterare, kunna de där- efter söka sig en mera inkomstbringande domsaga, utnämnas till expediti- onschefer och dylikt.»

Härav framgår, att omorganisation av hovrätterna bör ske före den föreslagna reformens i övrigt genomförande.

Vad angår antalet hovrätter, så är det av föredragande departementschefen antydda antalet — minst 5, högst 7 — ur allmänhetens synpunkt säkerligen för litet, därest parterna verkligen skola bliva skyldiga inställa sig vid hov- rättsförhandlingarna. Nu arbeta hovrätterna på tillhoppa 14 divisioner, och dessa avses utökade till 20. Det torde icke vinnas större fördelar för rätts- skipningen genom att sammanföra många divisioner i varje hovrätt. Men all- mänheten har rätt påfordra, när den skall inställa sig vid muntlig förhand- ling, att icke behöva företaga långa resor med därav följande dryga kostnader. I Norrland med de stora avstånd där finnas torde tre hovrätter bli nödvändiga. Ytterligare en fordras i västra Svealand. Samma skäl, som talar för inrättande av en »västsvensk» hovrätt i Göteborg kan återopas för inrättande av en »öst- svensk» i exempelvis Kalmar. Om Skånska hovrätten lämnas odelad blir det sålunda 9 hovrätter, en var av ungefär Skånska hovrättens nuvarande storlek utan att därför antalet divisioner inalles behöver bli större än departementschefen tänkt sig. Att sistnämnda hovrätt skulle vara för liten kan icke med den nya anordningen anses vara fallet, varemot Svea hovrätt utgör ett varnande ex- empel på alldeles för stora och otympliga hovrätter, isolerade från den dem underlagda landsorten och dess intressen.

Vad slutligen angår utbildning av domare, synes denna huvudsakligen böra äga rum vid häradsrätt. Då det med den reformerade rättegångsordningen såväl i underrätt som hovrätt erfordras skicklighet i handläggning av mål förefaller det klart, att utbildningen bör avse vinnande av detta mål. Sådan utbildning vinnes dock bäst vid underrätt, och den ställning som hovrätterna hittills intagit beträffande denna sak torde just medfört, att fordringarna i be- rörda avseende eftersatts och i stället den formellt juridiska utbildningen dri- vits in absurdum. Den av departementschefen i denna del föreslagna an- ordningen torde därför icke vara lycklig. Jämväl prövningen av domaraspi- rants lämplighet bör i stor utsträckning överlämnas åt härads hövdingarna och i varje fall ske på ett tidigare stadium samt under mer betryggande kontroll än departementschefen tänkt sig. Att förlägga denna prövning sent lär knappast medföra några fördelar, men kan liksom det nu tillämpade syste- met skapa ett osäkerhetstillstånd, vilket lätt medför, att skickliga men föga

kapitalstarka jurister föredraga andra banor framför den mycket osäkra domarbanan.

Med nuvarande organisation av hovrätterna, som departementschefen uppenbarligen i stort sett tänkt bibehålla, bleve ju utbildningen i hovrätten ganska värdelös för de nya, för dessa hovrätter hittills främmande uppgifternas behöriga handhavande.

Det bör även framhållas i samband härmed, att hovrätterna tänkts skola bibehålla en viss kontroll beträffande underrätterna. Men det måste dock anses nödvändigt att hovrätternas rätt att meddela förordnande avsevärt inskränkes. Sekreterare vid häradsrätterna böra sålunda ovillkorligen förordnas av Kungl. Maj:t.

Med stöd av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen i sitt svar å Kungl. Maj:ts proposition, nr 80, ville *dels* förbehålla sig fullt fri prövning av kommande lagförslag i ämnet, med hänsyn därtill att principerna kunna utformas i text på ett sätt, som icke motsvarar vad möjligen avsetts vid principernas godkännande, *dels ock* giva uttryck åt de synpunkter som ovan angivits.

Stockholm den 28 februari 1931.

And. Lindgren.